

Kapcsolati mozgások számítógépes nyelvészeti vizsgálata élettörténeti narratívumokban

Pohárnok Melinda

PTE BTK Pszichológiai Intézet, Pécs, Ifjúság útja 6.
pomelin@freemail.hu

Abstract. A narratív pszichológiai tartalomelemezés az élettörténeti narratívumok inherens jellegzetességének tekintheti a szereplők egymás viszonyában való mozgását. (Pohárnok, 2003) Feltételezzük, hogy e mozgás két alapvető irányultsága – közeledés és távolodás – jól megragadható nyelvi struktúrákkal rendelkezik, amelyek a számítógépes nyelvi feldolgozás eszközeivel elérhetők. Ugyanakkor ezen nyelvi elemek megfeleltethetők a kapcsolati szabályozás és a szelf szabályozás pszichológiai változójának. Az előadás bemutatja a Morphologic Kft. által kifejlesztett LintagTi szoftver “közelítés-távolodás” moduljának működését, és sorra veszi azokat a validitás vizsgálatokat, amelyek a modul által vizsgált jelenség pszichológiai relevanciáját igazolják és a fejlesztés alatt álló modul sikerességét ígérik.

Bevezetés

Kutatásunk alapvetése, hogy létezik egy olyan interperszonális vagy interaktív tér, amely mindig az én és a másik viszonya alapján szerveződik: a tér két végpontját az én és a másik adja meg, és egymás viszonyában való mozgásuk a kapcsolat alapvető sajátosságának tekinthető. Ez a tér, illetve az elbeszélő és a szereplők ebben való mozgása kiemelkedik az elsősorban kapcsolati témájú élettörténeti narratívumokban, és így vizsgálhatóvá válik a gépi szövegfeldolgozás eszközeivel.

Az AproxChange modul felépítése

A munkánk során kifejlesztett AproxChange modul kétféle irányú mozgást – a közelítést (APROX) és a távolítást (DIVER) – vizsgálja, mind a narratívum valódi, mind pedig emocionális terében. Egyaránt számításba vesszük tehát a fizikai mozgást, és az érzelmi “mozgást”(pl. szeret VS gyűlöl).

A közelítés és távolítás nyelvi markerei olyan szintaktikai egységek, ahol meghatározott szemantikájú igék (pl. mozgatót jelentő ige – “kap”) meghatározott szemantikai csoportokba (pl. jelentős mások – “apa”) sorolható főnevekkel állnak együtt. Például: “**anyához mindig odabújtam**” – közelítés, “**de anyám mindig lökött magától**” – távolítás. Az igéket a modul négy csoportba sorolva, egyes és többes szám harmadik személyű alakjaikban ismeri fel. A névszók esetében az én jelentésű névszókat és ragozott alakjaikat – elsősorban névmásokat – vesszük számításba, másrészt a “jeletős

másik” jelentésű névszói kifejezések és a ragozott alakjaik alkotnak segédkategóriákat. A “jelentős másik” mindig az adott kapcsolati elbeszélésben emelkedik ki, így azokat a személyeket soroljuk ide, akik az elbeszélő számára elsődlegesen egy adott történetben. Előzetes vizsgálatok alapján – és a felhasznált korpusz függvényében – idekerülnek a családtagok (a nukleáris család tagjaitól kezdve a tágabb család tagjai-ig), a szerelmi partner és a barátok. A névmásítás következtében szembe kellett néznünk azzal, hogy nem mindegyik tagmondatban szerepeltek a keresett névszók, így a keresésbe bevonjuk az első és harmadik személyű ragozott névmásokat is. A találatok így veszítenek pontosságukból, de többet nyerünk, mint veszünk.

A modul reliabilitásának vizsgálata

A modul érvényességét a kézi és a gépi kódolás összehasonlításával végeztük. Több különböző élettörténeti szöveget kódoltunk (össz szószámuk: kb.2000), és a kézi kódolásnál több független kódoló adatait használtuk fel.

Table 6. Az AproxChange modul eredményessége

APROX	Helyes találat	Kihagyás	Téves riasztás	TOTAL
Kézi Kódolás	46	-	-	46
AproxChange modul	28	-	31	28 (60%)
DIVER	Helyes találat	Kihagyás	Téves riasztás	TOTAL
Kézi Kódolás	27	-	-	27
AproxChange modul	12	15	5	12 (44%)

A modul validitásának vizsgálata

A modul működését elsőként klinikai és normál minta összehasonlításával kívántuk ellenőrizni. A vizsgálatban illesztett szocioökonómiai státuszú személyekkel, illesztett interjútechnikával készített és illesztett szószámú élettörténeti narratívumokkal dolgoztunk. Feltételeztük, hogy azonos élménymínőséget hívó kapcsolati történetekben az egészséges és a borderline személyiségzavarban szenvedő vizsgálati személyek eltérő érzelmi szabályozási mintát mutatnak – tehát eltérő arányban jelenik meg náluk a közelítés-távoltítás kifejezések megoszlása. Feltevésünk sze-

rint az instabilabb szabályozást a közelítés és távolítás formák együttes előfordulásának nagyobb száma jelzi a borderedline személyiségzavarban szenvedőknél. Mahler (1975) és kurrens szerzők (pl. Holmes, 2004) elképzelésére alapozva a borderline betegeknek megfigyelhető fokozott ambivalencia saját belső állapotaik – érzelmek, indulatok – szabályozatlanságának felel meg.

Table 7.

JÓ TÖRTÉNET						
Vizsgált csoport	APROX		DIVER		APRDIV	
Kontroll (N=33)	M	SD	M	SD	M	SD
	3.12	2.58	0.51	0.97	3.63	2.80
Borderline (N=33)	4.09	3.52	0.96	1.31	5.06	4.02
ROSSZ TÖRTÉNET						
Vizsgált csoport	APROX		DIVER		APRDIV	
Kontroll (N=32)	M	SD	M	SD	M	SD
	4.28	3.20	0.68	0.96	4.96	3.47
Borderline (N=32)	4.09	3.40	1.34	2.05	5.43	4.64

A kiemelt változóknál az eredmények tendenciájukban ugyan megfelelnek elvárásainknak, de feltevésünket a vizsgálati és kontroll csoport szövegein végzett két-mintás t-próba nem erősítette meg. ($t=1.668$, $p>0.05$).

További hipotézisünk szerint az egészséges vizsgálati személyek esetében az Aprox és Diver kifejezések együttes előfordulásának növekedése jelezheti az affektív reguláció nehézségének mértékét. Ez intenzívebb "oda-vissza" mozgásban, a viselkedéses szabályozás – mentális szabályozással szembeni – túlsúlyában jelentkezik, és szoros összefüggést mutat a személyiséget vonásként jellemző kontroll- illetve szabályozó működésekkel.

Table 8. A Teljesítmény és a Veszteség történetben történetben kódolt közelítés-távolítás összegérték (APRDIV) és a vizsgált személyiségjellemzők közti összefüggések

APRDIV		Személyiségjellemzők					
		Érzelmi kontroll		Impulzus kontroll		TMMS: tisztaság	
		M	SD	M	SD	M	SD
Teljesítmény APRDIV	A	39.43*	8.74	36.26*	6.07	47.10*	4.97
	M	29.71*	7.01	30.87*	7.57	40.66*	6.36
Veszteség APRDIV	A	38.03	8.03	36.86*	6.86	46.44	3.85
	M	33.27	10.55	32.63*	7.19	43.00	7.61

APRDIV		Személyiségjellemzők			
		PLS: kezelhetőség		BCS: bizalom	
		M	SD	M	SD
Teljesítmény APRDIV	A	14.56*	2.69	44.90*	7.06
	M	12.18*	2.94	39.50*	8.08
Veszteség APRDIV	A	14.24	2.66	45.75*	6.58
	M	12.94	3.86	40.15*	8.88

* A megjelölt átlagok esetében a személyiségjellemző átlagai az alacsony illetve magas APRDIV értékeket mutató csoportban szignifikánsan különböznek.

Eredmények és összefoglalás

A 2. Táblázat eredményei szerint a gyengébb érzelmi kontrollal és gyengébb impulzuskontrollal bíró személyek több közelítés és távolítás kódot kapnak a Teljesítményről szóló élettörténeti elbeszélésben. Ugyanitt kevesebbszer fordul elő a közelítés és távolítás együtt azoknál a személyeknél, akik megérthetőnek, bejósolhatóknak tartják az őket érő ingereket és adekvátan képesek kezelni őket. Mindez alátámasztja azon elképzelésünket, hogy a közelítés és távolítás kódok gyakoribb együttes előfordulása instabilabb és inadekvátabb szabályozási működést jelezhet. Mind a Veszteség-, mind a Teljesítmény témájú történetben magasabb partnerbe vetett bizalomról számolnak be azok, akiknél alacsonyabb a közelítés-távolítás együttes előfordulása: feltehetjük, hogy a megbízhatóknak észlelt másikat az ilyen személyek sikerebben "használják" saját állapotuk regulására, így nem kell kizárólag saját viselkedéses szabályozásukra hagyatkozniuk.

A modullal végzett vizsgálatok annak az ígéretnek a megvalósulását vetítik előre, hogy a számítógépes szövegelemzés segítségével kapott kvantitatív adatokat a pszichológiai jelentéscsk világában alkalmazhatjuk.

Irodalom

- Mahler, M.; Pine, F.; Bergman, A. (1975): *The Psychological Birth of the Human Infant*. New York, Basic Books.
- Holmes, J. (2004): Disorganized attachment and borderline personality disorder: A clinical perspective. *Attachment and Human Development* vol.2. is.6 pp.181-190.
- Pohárnok M. (2003): *A narratívum mint pszichodiagnosztikai és pszichoterápiás médium megközelítési lehetőségei.* (absztrakt) Pszichoanalízis és Narratívum (A PTE Pszichológiai Intézet Elméleti Pszichoanalízis PhD-program által szervezett műhelykonferencia) Pécs, pp.38